

2030 SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA HEDEFLERİ BAĞLAMINDA 2013 OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMININ İNCELENMESİ

THE ANALYSIS OF 2013 PRE-SCHOOL CURRICULUM BASED ON 2030 SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

Merve Özer Akkaya¹, Füsun Kurt Gökçeli²

ÖZ: Bu araştırmanın amacı, 2013 Okul Öncesi Eğitim Programını 2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri bağlamında amaç, temel özellikler, kazanım ve göstergeler, kavramlar, belirli gün ve haftalar başlıkları doğrultusunda incelemektir. Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yoluyla yürütülmüştür. Araştırmanın temel veri kaynakları; 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı ve BM Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma hedeflerinden oluşmaktadır. Veri analizinde ise içerik analizi kullanılmıştır. Bu doğrultuda Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ilişki özellikler taşıyan kazanım ve göstergeler, kavramlar ve belirli gün ve haftalar tablolarında belirtilmiş ve daha sonra karşılaştırmalı bir şekilde yorumlanmıştır. Bu araştırmanın sonucuna göre; 2013 Okul Öncesi Eğitim Programında yer alan motor gelişim, dil gelişim alanlarının kazanım ve göstergeleri ile sürdürülebilir kalkınma hedefleri arasında doğrudan bir ilişki kurulamamıştır. Buna rağmen en çok sosyal duygusal gelişim alanının en az ise bilişsel gelişim alanının kazanım göstergeleri arasında ilişki kurulmuştur. Belirli gün ve haftalar açısından ise programda sınırlı sayıda konu ile ilgili belirli gün ve hafta varken programda yer alan kavramlar açısından ise sadece kirli-temiz, doğru-yanlış, canlı-cansız kavramları sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ilişkilendirilmiştir. Bu doğrultuda okul öncesi eğitim programında sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin etkisinin artırılması gerektiği vurgulanabilir. Bu amaçla programa doğrudan sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ilişkili amaç, kazanım-gösterge, kavram gibi öğelerin eklenmesi gerektiği söylenebilir.

Anahtar sözcükler: Okul öncesi eğitim programı, sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma hedefleri

ABSTRACT: The present study aim to analyze the 2013 Pre-School Curriculum based on the 2030 sustainable development goals and the purpose, main features, achievements, indicators, concepts, specific days and weeks in the program. The study data were conducted with document analysis, a qualitative research method. The main data sources included the 2013 Pre-School Curriculum and UN 2030 Sustainable Development Goals. Study data were analyzed with content analysis. The achievements, indicators, concepts and certain days and weeks included in the United Nations 2030 Sustainable Development Goals are presented in tables, and then interpreted with a comparative approach. The study findings did not reveal a direct correlation between the motor and language development achievements and indicators in the 2013 Pre-School Curriculum and the sustainable development goals. However, it was determined that there was a high correlation between the acquisition indicators in social-emotional development and a low correlation between the acquisition indicators in cognitive development. Certain days and weeks in the goals were associated with certain topics in the curriculum, only the curricular concepts of dirty-clean, true-false, animate-inanimate were associated with sustainable development goals. Thus, it could be suggested that the impact of sustainable development goals on the preschool curriculum should be improved. For this purpose, topics on the purpose, achievements-indicators, and concepts in the sustainable development goals should be included in the curriculum.

Keywords: Preschool curriculum, sustainability, sustainable development goals.

Bu makaleye atf vermek için: Özer Akkaya, M. ve Kurt Gökçeli, F. (2024). 2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri bağlamında 2013 Okul Öncesi Eğitim Programının incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 14(2), 896-913.

Cite this article as: Özer Akkaya, M. ve Kurt Gökçeli, F. (2024). The analysis of 2013 Pre-school Curriculum based on 2030 sustainable development goals. *Trakya Journal of Education*, 14(2), 896-913.

¹ Öğr.Gör.Dr., Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, Eskişehir/Türkiye, e-mail: ozermerve339@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8474-1425

² Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, Eskişehir/Türkiye, e-mail: fusunkurt@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9075-3860

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

In today's world, various environmental issues such as global pandemics, mucilage outbreaks, and diminishing land areas have become significant challenges. Upon examining the causes of these environmental problems, it is evident that individuals' unconscious consumption of natural resources and attempts to dominate nature play a crucial role. Consequently, the concept of sustainable development has emerged, driven by the unlimited desires and needs of individuals in contrast to the limited availability of natural resources. Sustainable development has become the focal point of many conferences and discussions related to the environment. In 2015, a meeting organized by the United Nations brought together numerous countries, resulting in the identification of 17 goals to achieve sustainable development. To ensure the adoption and implementation of these goals by society, education plays a pivotal role. It is particularly essential to instill environmental awareness in children during the preschool period, where attitudes and values are formed. Therefore, educational programs must possess content that aligns with the goals of sustainable development, making it more than just a necessity.

While there is a lack of studies examining the 2013 Preschool Education Program in the context of the 2030 Sustainable Development Goals in the literature, there are numerous studies focusing on educational programs from an environmental education perspective (Adıyaman, 2021; Akengin and İbrahimoglu, 2015; Aktaş, 2019; Alım 2006; Cabbar et al., 2020; Gülersoy et al., 2020; Koto, 2020; Demir and Yalçın, 2014; Güven and Hamalosmanoğlu, 2012; Muşlu-Kaygısız, 2020; Öz-Aydın et al., 2022; Şahin, 2021; Tanrıverdi, 2009; Turan and Koç, 2021; Yılmaz, 2016; Yolcu, 2014). These studies predominantly focus on primary and secondary education levels. When narrowing down the focus to environmental education aligned with sustainable development goals, various studies examine different programs such as Social Studies Curriculum (Dere and Demirci, 2021; Kardeş - İşler, 2023; Yalçın, 2022), Environmental Education and Climate Change Course Curriculum (Dere and Çinikaya, 2023), Primary Education Programs (Aktaş, 2019; Aktaş, Dinçol-Özgür, and Yılmaz, 2020), geography education (Göcen and Şahin, 2021), and Visual Arts Curriculum (Mamur and Köksal, 2016). However, there is a scarcity of studies with a specific focus on preschool education programs, and the few available ones are more oriented towards primary school and other educational levels. Based on this gap, this research aims to examine the 2013 Preschool Education Program within the context of the 2030 Sustainable Development Goals.

Method

This research was conducted through a qualitative research design using document analysis. The purpose of document analysis is to examine the cases under consideration or written sources related to these cases (Yıldırım and Şimşek, 2018). In essence, it involves collecting, reading, in-depth analysis, and reporting on materials written by individuals or institutions (Sak et al., 2021). Throughout the document analysis process, various stages were followed. Merriam (2009) outlines these stages as accessing relevant documents, verifying the originality of the documents, establishing a systematic approach for coding, and finally conducting data analysis. In this context, documents related to the 2030 Sustainable Development Goals and the 2013 Preschool Education Program were accessed from the relevant institutions' websites, and the originality of the documents was confirmed. This step is crucial for ensuring reliability (Sak et al., 2021). Once the documents were accessed and their originality verified, a systematic comparative analysis of the documents was conducted for understanding and interpretation (Forster, 1994).

Findings

Upon examining the objectives and key features of the 2013 Preschool Education Program in this research, it can be asserted that it is directly related to the qualified education title and objectives of sustainable development goals. When the achievement indicators in the 2013 Preschool Education Program are scrutinized in line with sustainable development goals, they are most closely associated with the achievements and indicators in the social-emotional development domain. This is followed by the indicators for cognitive development and self-care skills. However, the indicators for language development and motor development are not directly linked to any sustainable development goals. From this perspective, there seems to be an imbalanced distribution among the developmental domains. Analyzing the concepts in the 2013 Preschool Education Program reveals that only the concepts of living-nonliving, dirty-clean, and true-false are directly associated with sustainable development goals. Therefore, it can be argued that the concepts covered in the program are insufficient in this regard.

Discussion and Conclusion

Based on the findings of this research, it can be concluded that the 2013 Preschool Education Program falls short of meeting the 2030 Sustainable Development Goals. Therefore, it is believed that this study will provide a perspective on addressing the changing needs of our time. Especially considering that children have a voice in shaping their future lives, the importance of instilling sustainability awareness at an early stage should not be overlooked. It should be remembered that children are the subjects of sustainable development. The significance of practices and experiences related to the concept of sustainability in early childhood is substantial in realizing the concept at an early age. Designing and implementing an education program that addresses the family, child, and teacher together, linked with sustainability, can contribute to children becoming more conscious, environmentally aware, and environmentally conscious individuals in the future.

GİRİŞ

Sanayi ve teknolojinin gelişmesi, nüfusun artması ile birlikte çevre sorunları da gün geçtikçe artarak devam etmektedir. Covid-19 gibi küresel salgınlar, müsilaaj, toprağın aşırı kullanımı, sera gazı etkisi gibi çevre sorunlarının temelini inildiğinde bireylerin çevre üzerinde bıraktığı olumsuz etkilerin payı bulunmaktadır. Bu olumsuz etkilerden bir diğeri de bireylerin çevresel sürdürülebilirliği önemsemeyen doğal kaynakları bilinçsizce tüketmesi ve doğaya hükmetme çabasına girmesi olmuştur. Ancak yaşamın ekolojik değerler üzerine konumlandırılması gerektiğinin anlaşılması ile birlikte bireyler insan merkezli çevre anlayışını bir kenara bırakarak çevre sorunlarına çözüm aramaya başlamıştır. Bu durum bireyleri sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramları ile tanıştırmıştır (Çemrek ve Bayraç, 2013; Çobanoğlu ve Türer, 2015).

Sürdürülebilir kalkınma, ilk kez 1987 yılında Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yayımlanan Ortak Geleceğimiz raporunda ele alınmış ve bu raporda sınırlı doğal kaynakları karşısında gelecek kuşakların ihtiyaçlarını da karşılayacak şekilde günümüz yaşam koşullarının planlanması şeklinde tanımlanmıştır (WCED,1987). 2000 yılına gelindiğinde ise Dakar Eylem Planında “Herkes için eğitim” hareketinin içeriğine sürdürülebilir kalkınmanın dahil edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu doğrultuda 2005-2014 yılları, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşabilmeyi amaçlayan bir dönemi kapsamaktadır (Siraj-Blatchford, Smith ve Samuelsson, 2015). Sürdürülebilir kalkınma başlangıçta çevresel sorunlara cevap veren bir kavram olarak düşünülse de ekonomik ve sosyal boyutları da içerisinde barındırmaktadır (UNESCO, 2005). Ekonomik açıdan mal ve hizmetlerin üretilmesi, yönetilmesi çevresel açıdan ekosistemin işlevlerini koruyacak şekilde biyoçeşitliliğin sürdürülmesi, sosyal açıdan ise eğitim, sağlık gibi alanlarda eşitliğin, sosyal adaletin sağlanmasıdır. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için bu üç boyutun birlikte ele alınması gerekmektedir (Gedik, 2020).

Çevre sorunlarının çözümü için 1970’li yıllardan itibaren çeşitli toplantılar yapılmış ve ulusal ve uluslararası gündemde çevre öncelikli konular arasında yerini almıştır. Bu doğrultuda BM tarafından Brezilya’nın Rio de Janeiro kentinde 1992 yılında Rio Dünya Zirvesi düzenlenmiş ve bu zirvede çevre sorunlarının çözümü için çeşitli stratejiler geliştirilmiş, çevre sorunlarının çözümü için kolektif bir bilincin oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır (Şahin, 2004; Uzun, 2007). 2000 yılında ise Birleşmiş Milletler Bin Yıl Kalkınma Zirvesinde yoksulluk, eşitsizlik gibi konularda 2015 yılında ulaşılması amaçlanan sekiz hedef belirlenmiştir. 2005 yılında ise yürürlüğe giren Kyoto Protokolünde ülkelerin sera gazı emisyonunun azaltılması gerektiği ifade edilmiştir. Genel olarak toplantıların içeriği incelendiğinde toplantılarda sürdürülebilir kalkınmanın önemine çeşitli şekillerde yer verildiği görülmektedir. Bu toplantılar sonucunda doğal kaynakların sınırlı olduğu anlaşılmış ve bireylerin çevreyi koruma bilincine sahip olması gerektiği ulusal ve uluslararası alanda alınması gereken bir önlem olarak karşımıza çıkmıştır.

Bu doğrultuda yapılan bir diğer çalışma ise 2015 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından gerçekleştirilmiş ve toplantının gündemini “Dünyamızı Dönüştürmek: 2030 Sürdürülebilir Kalkınma” oluşturmuştur (Gedik, 2020). Toplantı sonucunda Birleşmiş Milletlere üye 193 ülke, toplumda yoksulluğu azaltmak, eşitliği sağlamak, çevre sorunlarına yönelik çözüm önerileri sunmak ve uygulamak, sürdürülebilir bir toplum olma yolunda ilerlemek için 17 sürdürülebilir kalkınma hedefini kabul etmiştir (UNDP, 2015). Bu açıdan bu hedefler dünya üzerinde geniş kitlelerce kabul edilmiş bir karardır (Birleşmiş Milletler [BM], 2015). Tüm ülkelerin 2030 yılına kadar bu hedeflere ulaşması istenmektedir.

Görsel 1. 2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri

Bu toplantının gündemi olan ve Görsel 1’de yer alan sürdürülebilir kalkınma hedefleri incelendiğinde hedeflerin bazı amaçları gerçekleştirmeye yönelik olduğu görülmektedir. Bunlar;

Hedef-1 yoksulluğa son ile yoksulluğun ortadan kaldırılması, yoksulluğu sona erdirmeye yönelik politikaların uygulanması, sosyal koruma sistemlerinin hayata geçirilmesi,

Hedef-2 açlığa son başlığı ile tüm insanların güvenilir ve besleyici gıdaya erişmesi ile yetersiz beslenmenin önüne geçilmesi, sürdürülebilir tarım uygulamaları ile genetik çeşitliliğin sağlanması,

Hedef-3 sağlıklı ve kaliteli yaşam ile 5 yaş altı ve anne ölümlerin azaltılması, bulaşıcı hastalıkların önlenmesi, ruh sağlığının korunması,

Hedef-4 nitelikli eğitim ile ücretsiz bir şekilde tüm eğitim kademelerine eşit erişim, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, sürdürülebilir kalkınma ve küresel yurttaşlık eğitimi,

Hedef-5 toplumsal cinsiyet eşitliği ile cinsiyet ayrımcılığının, her türlü şiddet ve istismarın, zorla evlendirmenin ortadan kaldırılması, aile içinde sorumluluğun desteklenmesi, liderlik ve karar almada tam katılımın sağlanması,

Hedef-6 temiz su ve sanitasyon ile güvenli içme suyuna erişim, atık su yönetimi, su ekosisteminin korunması, su kalitesinin artırılması, su ve sıhhi koşullara ilişkin ülkelere destek verilmesi,

Hedef-7 herkes tarafından erişimi olan, temiz enerji ile yenilenebilir enerji kullanımının artırılması, modern enerjiye evrensel erişimin sağlanması, bu konudaki yatırımların desteklenmesi,

Hedef-8 insana uygun iş ve ekonomik gelişme ile sürdürülebilir ekonominin sağlanması, çocuk işçiliğine son verilmesi, güvenli çalışma ortamlarının desteklenmesi,

Hedef-9 sanayi, yenilikçilik ve alt yapı ile sanayi teknolojilerinin geliştirilmesi, sanayi çeşitliliğinin sağlanması, bilgi ve iletişim teknolojilerine eşit erişim, sürdürülebilir alt yapının oluşturulması,

Hedef-10 eşitsizliklerin azaltılması ile gelir eşitsizlikleri ve ayrımcılığı azaltmak, eşitliği teşvik etmek, az gelişmiş ülkelere yönelik yatırımların teşvik edilmesi, göç politikalarının iyileştirilmesi,

Hedef-11 sürdürülebilir şehirler ve topluluklar ile kültürel ve doğal dünya mirasının korunması, doğal afet riskinin en aza indirilmesi, sürdürülebilir ve dayanıklı kentleşmenin sağlanması, şehirlerin çevresel etkilerinin azaltılması,

Hedef-12 sorumlu üretim ve tüketim ile doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımının sağlanması, atık üretiminin azaltılması, sürdürülebilir yaşam anlayışının benimsenmesi,

Hedef-13 iklim eylemi ile afetlere karşı dayanıklılık oluşturma, iklim değişikliğine karşı gerekli önlemlerin alınması, bunların devlet politika ve planlarına yansıtılması,

Hedef-14 sudaki yaşam ile deniz kirliliğinin azaltılması, su ekosisteminin korunması, deniz kaynaklarının sürdürülebilirliği, bu konuya yönelik bilimsel bilgi, araştırma ve teknolojinin artırılması,

Hedef-15 karasal yaşam ile ormansızlaşmanın ve çölleşmenin durdurulması, karasal ekosistemlerin ve biyoçeşitliliğinin korunması, yasa dışı avcılığın ve kaçakçılığın önüne geçilmesi,

Hedef-16 barış, adalet ve güçlü kurumlar ile şiddetin azaltılması, hukuk üstünlüğünün sağlanması, adalete eşit erişim, etkili hesap verilebilirlik,

Hedef-17 amaçlar için ortaklıklar ile en az gelişmiş ülkelere yardımın yapılması, bilim, teknoloji ve yeniliklerin güçlendirilmesi, gelişmekte olan ülkeler için borç sürdürülebilirliğinin sağlanması, terör ve suçla mücadele için ulusal kurumların güçlendirilmesi amaçlanmaktadır (UNDP, 2015).

Bütün bu hedeflerin mümkün olduğu kadar eğitim kademelerinde, okul dışı ortamlarda veya aile ortamlarında yaşama geçirilebilmesi, somut bir şekilde eylemlerle gerçekleştirilebilmesi için girişimde bulunmak, harekete geçmek büyük bir başlangıç olabilir. Günümüzde sürdürülebilir kalkınma bilincinin temellerinin atılması sürdürülebilir çevre eğitimi ile mümkün olabilir (Tanrıverdi, 2009). Çevrenin sürdürülebilirliği ise doğal kaynakların kullanımının kontrol altına alınması, çevreye zarar veren davranışların mümkün olduğu kadar en aza indirilebilmesi, bitki ve hayvanların koruma altına alınması böylelikle biyoçeşitliliğin sağlanması gibi ekosistemin devamlılığı ile doğrudan ilişkilidir (Engin, 2010; Keleş, 2007). Bu konu ile ilgili olarak Nickell (1976) çevre bilinci olan bireylerin çevre kirliliğine karşı duyarlı, kaynak kullanımında gelecek nesiller için olumlu bir tutum içinde olduğunu ifade etmiş, bu bireylerin çevredeki kaynakların varlığını, kullanım amaçlarını, düzeyini, kullanımın çevreye ve kendilerine olan etki boyutlarını değerlendirebileceklerini belirtmiştir (Akt. Bener ve Babaoğlu, 2008). Bu doğrultuda sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin toplum tarafından benimsenmesi ve uygulanabilmesinin temel noktalarından biri de eğitimin dönüştürücü gücüdür (UNESCO, 2015). Özellikle tutum ve değerlerin kazanıldığı okul öncesi dönemde çocuklara çevre bilincinin kazandırılması gerekmektedir. Dolayısıyla eğitim programlarının sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik bir içeriğe sahip olması, gereklilikten öte bir zorunluluktur.

Alan yazında 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı ile yapılan çalışmalar incelendiğinde; programın müzikal beceriler (Kandır ve Türkoğlu, 2015) değerler eğitimi (Aral ve Kadan, 2018; Özer ve Çam-Aktaş, 2019; Sapsağlam, 2016; Ulucan, 2022) karakter eğitimi (Erişen, Kaya ve Bay, 2022; Kocalar ve Bay, 2020), cinsel eğitim (Deniz ve Yıldız, 2018), çevre eğitimi (Muşlu-Kaygısız, 2020) milli kavramlar (Sapsağlam, 2020), 21. yy becerileri (Kardeş, 2020; Tuğluk ve Özkan, 2019), çocuğun katılım hakkı (Gürkan ve Koran, 2014) ve beyin temelli öğrenme (Polat, Akay ve Aydın, 2021) gibi farklı yönler açısından ele alındığı görülmektedir. Bu doğrultuda 2013 Okul Öncesi Eğitim Programının 2030 Sürdürülebilir Kalkınma hedefleri açısından inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Alan yazında eğitim programlarını çevre eğitimi açısından inceleyen ise pek çok çalışma bulunmaktadır (Adıyaman, 2021; Akengin ve İbrahimoglu, 2015; Aktaş, 2019; Alım 2006; Cabbar, Gültekin, Güneş, Ayaç ve Daşgın, 2020; Gülersoy vd., 2020; Koto, 2020; Demir ve Yalçın, 2014; Güven ve Hamalosmanoğlu, 2012; Muşlu-Kaygısız, 2020; Öz-Aydın, Ekersoy ve Özkan., 2022; Şahin, 2021; Tanrıverdi, 2009; Turan ve Koç, 2021; Yılmaz, 2016; Yolcu, 2014). Bu çalışmaların ise ilköğretim ve ortaöğretim düzeyine yönelik olduğu görülmektedir. Çevre eğitimi sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ilgili sınırladığımızda ise; Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (Dere ve Demirci, 2021; Kardeş - İşler, 2023; Yalçın, 2022) Çevre Eğitimi ve İklim Değişikliği Dersi Öğretim Programı (Dere ve Çinikaya, 2023), İlköğretim Programları (Aktaş, 2019; Aktaş, Dinçol-Özgür ve Yılmaz (2020) coğrafya eğitimi (Göcen ve Şahin, 2021), Görsel Sanatlar Öğretim Programı Dersi (Mamur ve Köksal, 2016) gibi çeşitli programların incelendiği çalışmalar karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda odak noktası sürdürülebilir kalkınma hedefleri olan az sayıda çalışmanın olduğu söylenebilir. Bu çalışmaların da okul öncesi eğitim programı ile ilgili olmadığı, daha çok ilkokul ve diğer eğitim kademelerindeki programlarla ilgili olduğu göze çarpmaktadır.

Özellikle 2030 sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin güncel bir konu olması, BM'ye üye olan ülkeler arasında Türkiye'nin bulunması ve çocukların geleceğimizi şekillendirecek güce sahip olması çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Bu açıdan böyle bir araştırmanın yapılmasına gerek duyulmuştur. Ayrıca 2013 Okul Öncesi Eğitim Programına ilişkin güncelleme çalışmalarının yapıldığı bilinmektedir. Yapılan bu çalışma ile var olan durum ortaya konularak program geliştiricilere öneriler sunulmuştur. Okul Öncesi Eğitim Programının içeriği incelendiğinde; programın temel çerçevesini oluşturan başlıklar ele alınmıştır.

Bu başlıklar; öğrenme ve değerlendirme sürecini doğrudan şekillendireceği düşünülen programın temel özellikleri, kazanım-göstergeler, sözcükler ve kavramlar, belirli gün ve haftalar olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda program uygulayıcısının kendi işleyişine göre değişiklik gösterebileceği etkinlikler, öğrenme süreci ve değerlendirme başlıkları ele alınmamıştır. Sözü edilen 2013 Okul Öncesi Eğitim Programının temel bileşenlerini oluşturan bu başlıkların 2030 Sürdürülebilir Kalkınma hedefleri doğrultusunda incelenmesi araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıda yer alan alt sorulara yanıt aranmıştır:

1. 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı amaçları ve temel özellikleri açısından 2030 Sürdürülebilir Kalkınma hedeflerine nasıl yer vermektedir?
2. 2013 Okul Öncesi Eğitim Programında yer alan kazanım ve göstergeler, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma hedeflerini ne ölçüde karşılamaktadır?
3. 2013 Okul Öncesi Eğitim Programında yer alan kavramlar, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma hedeflerini ne ölçüde karşılamaktadır?
4. 2013 Okul Öncesi Eğitim Programında yer alan belirli gün ve haftalar, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma hedeflerini ne ölçüde karşılamaktadır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

MEB (2013) Okul Öncesi Eğitim Programının 2030 Sürdürülebilir Kalkınma hedefleri bağlamında incelenen bu araştırma, nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi yoluyla yürütülmüştür. Doküman incelemesinin amacı; ele alınan, araştırılan olguları veya bu olgularla ilgili yazılı kaynakların incelenmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Kısacası bir kişi veya kurum tarafından yazılmış olan materyallerin toplanması, okunması, derinlemesine incelenmesi, analizinin yapılması ve raporlaştırılması işlemidir (Sak, Sak, Öneren-Şendil ve Nas, 2021).

Çalışma Grubu

Doküman incelemesi kapsamında belli bir amaç doğrultusunda ilgili kaynaklara ulaşılır, kaynaklar okunur, not alınır ve değerlendirilir (Karasar, 2020). Araştırmalarda doküman olarak; rapor, mektup, web sayfası, makale gibi çeşitli kaynaklar ele alınabilir. Doküman incelemesi, başlı başına araştırma yöntemi olarak kullanılmasının yanı sıra veri toplama sürecinin tamamlayıcısı olarak da kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu çalışmada doküman olarak; 2030 Sürdürülebilir Kalkınma hedefleri ile 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı ele alınmıştır.

Veri Toplama Aracı

Doküman analizi bir dizi aşama takip edilerek yürütülmektedir. Merriam (2009) bu aşamaları; ilgili dokümanlara ulaşılması, dokümanların orijinalliğinin kontrol edilmesi, kodlamanın yapılabilmesi için belli bir sistematikliğin oluşturulması ve son olarak veri analizinin yapılması şeklinde sıralamıştır. Bu kapsamda 2030 Sürdürülebilir Kalkınma hedefleri ile 2013 Okul Öncesi Eğitim Programına ilgili kurumların web sayfasından ulaşılarak dokümanların orijinalliği teyit edilmiştir. Bu aşama, güvenilirliği sağlamak için de oldukça önemlidir (Sak vd., 2021). Dokümanlara ulaşılıp orijinallik kontrol edildikten sonra dokümanların anlaşılması ve çözümlenmesi için dokümanlar belli bir sistematik içerisinde karşılaştırmalı olarak incelenmektedir (Forster, 1994).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmada veri analizinde içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizi; ele alınan verideki örtük ya da belirgin anlamların çözümlenmesidir (Saldana, 2011). İçerik analizinde analize konu olan veriden örneklem olarak 2013 Okul Öncesi Eğitim programının amaç, temel özellikleri, kazanım-göstergeler ile programda yer alan belirli gün ve haftalar, kavramlar belirlenmiştir. Analiz birimi olarak ise 2030 Sürdürülebilir Kalkınma hedeflerinin açıklamaları ele alınmıştır. Son aşamada ise elde edilen bulgular, frekans, yüzdeler gibi veriler ile nicelleştirilmektedir. Ancak doküman analizinde veri üzerinde nicel analiz yerine anlamlı bağ kurmak, çıkarımlarda bulunmak daha önemli hale gelmektedir (Can, 2017).

Araştırmacılar bu çerçeve doğrultusunda önce bağımsız bir şekilde analizi gerçekleştirmiş, ardından bir araya gelerek yaptıkları analizi karşılaştırmış ve fikir birliğine varmıştır.

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik olarak ele alınan kavramlar, nitel araştırmalarda inandırıcılık, aktarılabirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik kavramları olarak ifade edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Veri analizinde inandırıcılığı arttırmak için uzman incelemesinden yararlanılmış ve bu kapsamda araştırmacıların gerçekleştirdiği veri analizi okul öncesi eğitim alanında uzman bir başka araştırmacı ile paylaşılmıştır. Araştırmacının görüşleri doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılarak veri analizine son şekli verilmiştir. Bu doğrultuda bilişsel gelişimin kazanımlarına ek olarak bir kazanım-gösterge eklenmiş, diğer gelişim alanlarında herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir. Aktarılabirliği sağlamak için; ayrıntılı betimleme yapılarak ele alınan programların içerikleri hakkında yeterli bilgi okuyucuya verilmiş, bulgular olabildiğince yorum katılmadan okuyucu ile paylaşılmıştır. Tutarlılığı sağlamak için iki araştırmacı içerik analizini gerçekleştirmiştir. İki araştırmacının da yapmış olduğu analizler incelenmiş, ortak olan görüşler doğrultusunda fikir birliği sağlanmıştır. Araştırmanın teyit edilebilirliğini sağlamak için dökümanlar ve veri analizi muhafaza edilmektedir.

BULGULAR

Bulgular dört bölümde ele alınmıştır. Birinci bölümde 2013 Okul Öncesi Eğitim Programının amaçları ve programın temel özellikleri, ikinci bölümde kazanım ve göstergeler, üçüncü bölümde kavramlar, dördüncü bölümde ise belirli gün ve haftalarla ilgili bulgulara yer verilmiştir.

2013 Okul Öncesi Eğitim Programının amaçları ve programın temel özellikleri

2013 Okul Öncesi Eğitim Programının amaçları incelendiğinde; çocukların sağlıklı büyümelerini sağlamak, gelişim alanlarında üst düzey performans göstermelerini sağlamak ve ilkökula hazır bulunuşluklarını arttırmak yer almaktadır. Bu doğrultuda 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasında bulunan nitelikli eğitim ve eşitsizliklerin azaltılması başlıkları ile 2013 Okul Öncesi Eğitim Programının amaçlarının tümü ile örtüştüğü görülmektedir.

2013 Okul Öncesi Eğitim Programının temel özellikleri incelendiğinde pek çok özellikle karşılaşılmaktadır. Bunlar arasında programın “Çocuk merkezli”, “Oyun temelli” “Yaratıcılığının geliştirilmesi ön plandadır” gibi tüm özelliklerinin nitelikli eğitim başlığı ile ilişkilendirilebileceği söylenebilir. Bunun dışında “Kültürel ve evrensel değerleri dikkate alır” özelliğinin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasında bulunan sorumlu üretim ve tüketim başlığı ve eşitsizliklerin azaltılması başlığı ile “Özel gereksinimli çocuklar için uyarlamaya yer vermektedir” özelliğinin eşitsizliklerin azaltılması başlığı ile ilişkilendirildiği görülmektedir.

Kazanım ve göstergeler

2013 Okul Öncesi Eğitim Programı gelişimsel bir program olmakla birlikte; çocuklardan kazanması beklenen sosyal ve duygusal, motor, bilişsel, dil gelişim alanları ile öz bakım becerilerine ilişkin kazanım ve göstergeleri içermektedir. Kazanımlar, öğrenci merkezli ve öğrencilerin ulaşması gereken sonuçları ifade etmektedir. Göstergeler ise kazanımların gözlenebilir halidir (MEB, 2013). Gereksinim duyulduğunda programda ifade edilmeyen kazanım ve göstergelerin eklenebileceği ifade edilmiştir.

Motor gelişim ve dil gelişim alanının kazanım ve göstergeleri incelendiğinde, sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile doğrudan bağlantılı olduğu düşünülen kazanım ve göstergelere ulaşılamamıştır. Dolayısıyla motor gelişim ve dil gelişim alanlarının kazanım ve göstergeleri sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ilişkilendirilememiştir. Aşağıda sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ilişkilendirilen bilişsel, sosyal-duygusal gelişim ve öz bakım becerilerine ait kazanım ve göstergeler açıklanmıştır.

Bilişsel gelişim alanı

Bilişsel gelişim alanında 21 kazanım 68 gösterge bulunmaktadır. Bu kazanım ve göstergeler arasında 3 kazanım ve 11 gösterge sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile doğrudan ilişkilendirilmiştir. Aşağıda Tablo 1’de bu kazanım ve göstergelere ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

Tablo 1.

Sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ilişkili bilişsel gelişim alanına ait kazanım ve göstergeler

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	Bilişsel Gelişim Alanına Ait Kazanım ve Göstergeler
Temiz su ve sanitasyon, erişilebilir ve temiz enerji, sorumlu üretim ve tüketim, iklim eylemi, sudaki yaşam, karasal yaşam, barış, adalet ve güçlü kurumlar	Kazanım 13. Günlük yaşamda kullanılan sembolleri tanıyarak (Göstergeleri: Verilen açıklamaya uygun sembolü gösterir. Gösterilen sembolün anlamını söyler.)
Yoksulluğa son, açlığa son, sağlıklı ve kaliteli yaşam, nitelikli eğitim, toplumsal cinsiyet eşitliği, temiz su ve sanitasyon, erişilebilir ve temiz enerji, sorumlu üretim ve tüketim, sanayi, yenilikçilik ve alt yapı, sürdürülebilir şehir ve topluluklar, insana yakışır iş ve ekonomik büyüme, iklim eylemi, sudaki yaşam, karasal yaşam, barış, adalet ve güçlü kurumlar ve amaçlar için ortaklıklar	Kazanım 17. Neden-sonuç ilişkisi kurar. (Göstergeleri: Bir olayın olası nedenlerini söyler. Bir olayın olası sonuçlarını söyler.)
Yoksulluğa son, açlığa son, sağlıklı ve kaliteli yaşam, nitelikli eğitim, toplumsal cinsiyet eşitliği, temiz su ve sanitasyon, erişilebilir ve temiz enerji, sorumlu üretim ve tüketim, sanayi, yenilikçilik ve alt yapı, sürdürülebilir şehir ve topluluklar, insana yakışır iş ve ekonomik büyüme, iklim eylemi, sudaki yaşam, karasal yaşam, barış, adalet ve güçlü kurumlar ve amaçlar için ortaklıklar	Kazanım 19. Problem durumlarına çözüm üretir. (Göstergeleri: Problemi söyler. Probleme çeşitli çözüm yolları önerir. Çözüm yollarından birini seçer. Seçtiği çözüm yolunun gerekçesini söyler. Seçtiği çözüm yolunu dener. Çözümüne ulaşamadığı zaman yeni bir çözüm yolu seçer. Probleme yaratacak çözüm yolları önerir.)

Tablo 1’de yer alan Kazanım 13 ve göstergeleri incelendiğinde; 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasında yer alan temiz su ve sanitasyon, erişilebilir ve temiz enerji, sorumlu üretim ve tüketim, iklim eylemi, sudaki yaşam, karasal yaşam, barış, adalet ve güçlü kurumlar başlıkları ile ilişkilendirildiği belirlenmiştir. Günlük yaşamda kullanılan semboller olarak güneş enerjisi, rüzgar enerjisi, av yasağı, geri dönüşüm gibi çeşitli semboller ele alınabilir ve bu sembollerin ne anlama geldiği çocuklarla birlikte konuşulabilir.

Kazanım 17 ve göstergeleri incelendiğinde; 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kapsamında yer alan bütün başlıkların bu kazanım ve göstergeleriyle ilişkilendirilebileceği belirlenmiştir. Sürdürülebilir kalkınmanın hedeflerinde yer alan tüm başlıklar ile ilgili çocuklardan neden-sonuç ilişkisini kurması istenebilir. Örneğin; su kirliliğinin sonucunda sudaki canlıların ölebileceği, su, elektrik gibi kaynaklar dikkatli kullanılmadığında tükenebileceği, iklim değişikliğine önlem alınmadıkça kuraklık gibi çevre sorunlarıyla mücadele edileceği konusunda çocukların fikir üretmeleri sağlanabilir.

Kazanım 19 ve göstergeleri incelendiğinde; 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kapsamında yer alan bütün başlıkların bu kazanım ve göstergeleriyle ilişkilendirilebileceği belirlenmiştir. Çocuklara sürdürülebilir kalkınma hedeflerinde yer alan tüm başlıklar ile ilgili çeşitli problem durumları sunularak bunlara çözüm bulmaları istenebilir. Örneğin; karasal yaşam başlığında nesli tükenmekte olan bir hayvanın neslinin tükenmemesi için neler yapılabileceği konusunda fikir üretmeleri istenebilir.

Sosyal duygusal gelişim alanı

Sosyal duygusal gelişim alanında 17 kazanım ve 50 gösterge bulunmaktadır. Bu kazanım ve göstergeler arasında 6 kazanım ve 20 gösterge sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile doğrudan ilişkilendirilmiştir. Aşağıda Tablo 2’de bu kazanım ve göstergelere ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

Tablo 2.

Sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ilişkili sosyal duygusal gelişim alanına ait kazanım ve göstergeler

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	Sosyal Duygusal Gelişim Alanına Ait Kazanım ve Göstergeler
Eşitsizliklerin azaltılması	Kazanım 8. Farklılıklara saygı gösterir. (Göstergeleri: Kendisinin farklı özellikleri olduğunu söyler. İnsanların farklı özellikleri olduğunu söyler. Etkinliklerde farklı özellikteki çocuklarla birlikte yer alır.)
Sürdürülebilir şehir ve yaşam alanları	Kazanım 9. Farklı kültürel özellikleri açıklar. (Göstergeleri: Kendi ülkesinin kültürüne ait özellikleri söyler. Kendi ülkesinin kültürü ile diğer kültürlerin benzer ve farklı özelliklerini söyler. Farklı ülkelerin kendine özgü kültürel özellikleri olduğunu söyler.)
Sorumlu üretim ve tüketim	Kazanım 10. Sorumluluklarını yerine getirir. (Göstergeleri: Sorumluluk almaya istekli olduğunu gösterir. Üstlendiği sorumluluğu yerine getirir. Sorumluluklar yerine getirilmediğinde olası sonuçları söyler.)
Karasal yaşam Sudaki yaşam	Kazanım 13. Estetik değerleri korur. (Göstergeleri: Çevresinde gördüğü güzel ve rahatsız edici durumları söyler. Çevresini farklı biçimlerde düzenler. Çevredeki güzelliklere değer verir.)

Tablo 2’de yer alan Kazanım 8 ve göstergeleri incelendiğinde 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri çerçevesinde yer alan eşitsizliklerin azaltılması başlığı ile ilişkilendirildiği tespit edilmiştir. Bu kazanım ve göstergeler ile çocukların farklılıklara saygı duyması, insanların farklı özelliklerinin olduğunu kabul etmesi, farklı özellikteki bireyleri benimsemesi gibi beceri ve kazanımları gerçekleştirmeleri amaçlanmaktadır. 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri çerçevesinde yer alan eşitsizliklerin azaltılması başlığı içerisinde de fırsat eşitliğinin sağlanması ve ayrımcılığın bitirilmesi hedefleri yer almaktadır. Dolayısıyla bu başlık ile var olan kazanım ve göstergelerin birbiriyle doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir.

Kazanım 9 ve göstergeleri incelendiğinde 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri çerçevesinde sürdürülebilir şehir ve yaşam alanları başlığında bulunan kültürel ve doğal dünya mirasının korunması içeriği ile ilişkilendirilmiştir. Çocuklar, kendi kültürel özelliklerinin farkında olurlarsa bunların korunması için de harekete geçebilecektir. Bu doğrultuda Kazanım 9 ve göstergeleri bu hedef ile ilişkilendirilebilir.

Kazanım 10 ve göstergeleri incelendiğinde sorumluluk bilincinin çocuklara kazandırılması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasında bulunan sorumlu üretim ve tüketim başlığı ile doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi ve kullanımı, kişi başı gıda atıklarının yarıya indirilmesi, atık üretiminin önemli ölçüde azaltılması, evrensel sürdürülebilir yaşam biçimi anlayışının teşvik edilmesi gibi hedeflerin kazandırılması düşünülmektedir. Bu yönüyle bu hedeflerin Kazanım 10 ve göstergeleri ile birebir ilişkili olduğu düşünülebilir.

Kazanım 13 ve göstergeleri incelendiğinde çocukların estetik değerine sahip olması, çevrede görülen güzel ve rahatsız edici durumları söylemesi, bu doğrultuda çevresini düzenlemesi çocuklardan beklenmektedir. Bu doğrultuda sürdürülebilir kalkınma hedeflerinde yer alan karasal ve sudaki yaşam başlıkları içerisinde bulunan deniz kirliliğinin azaltılması, karasal ve tatlısu ekosistemlerin korunması ve düzeltilmesi, ormansızlaşmanın durdurulması gibi hedeflerin bu kazanım ve göstergeler ile ilişkili olduğu söylenebilir.

Öz bakım becerileri

Öz bakım becerileri alanında 8 kazanım ve bu kazanımlara ilişkin 21 gösterge bulunmaktadır. Bunlar arasında 3 kazanım ve 15 gösterge sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile doğrudan ilişkilendirilmiştir. Bu kazanım ve göstergelerin nasıl ilişkilendirildiği Tablo 3'te aşağıda açıklanmıştır.

Tablo 3.

Sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ilişkili öz bakım becerilerine ait kazanım ve göstergeleri

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	Öz bakım Becerilerine Ait Kazanım ve Göstergeler
Açlığa son	Kazanım 4. Yeterli ve dengeli beslenir. (Göstergeleri: Yiyecek ve içecekleri yeterli miktarda yer/içer. Öğün zamanlarında yemek yemeye çaba gösterir. Sağlığı olumsuz etkileyen yiyecekleri ve içecekleri yemekten/içmekten kaçınır. Yiyecekleri yerken sağlık ve görgü kurallarına özen gösterir.)
Sorumlu üretim ve tüketim, temiz su ve sıhhi koşullar, karasal yaşam ve sudaki yaşam	Kazanım 6. Günlük yaşam becerileri için gerekli araç ve gereçleri kullanır. (Göstergeleri: Beslenme sırasında uygun araç ve gereçleri kullanır. Beden temizliğiyle ilgili malzemeleri kullanır. Çevre temizliği ile ilgili araç ve gereçleri kullanır.)
Sağlıklı bireyler	Kazanım 7. Kendini tehlikelerden ve kazalardan korur. (Göstergeleri: Tehlikeli olan durumları söyler. Kendini tehlikelerden ve kazalardan korumak için yapılması gerekenleri söyler. Temel güvenlik kurallarını bilir. Tehlikeli olan durumlardan, kişilerden, alışkanlıklardan uzak durur. Herhangi bir tehlike ve kaza anında yardım ister.)
	Kazanım 8. Sağlığı ile ilgili önlemler alır. (Göstergeleri: Sağlığını korumak için yapması gerekenleri söyler. Sağlığına dikkat etmediğinde ortaya çıkabilecek sonuçları açıklar. Sağlığını korumak için gerekenleri yapar.)

Tablo 3'te yer alan Kazanım 4 ve göstergeleri incelendiğinde sürdürülebilir kalkınma hedefleri arasında yer alan açlığa son başlığı altındaki güvenilir ve besleyici gıdaya evrensel erişim, yetersiz beslenme biçimlerinin ortadan kaldırılması gibi hedeflerle örtüştüğü, çocuklara en azından yeterli, dengeli ve sağlıklı beslenmeye yönelik çeşitli önerilerin verildiği ve çocukların yaşamlarında da uygulamaya geçirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Kazanım 6 ve göstergeleri incelendiğinde sürdürülebilir kalkınma hedefleri arasında bulunan sorumlu üretim ve tüketim, temiz su ve sıhhi koşullar, karasal yaşam ve sudaki yaşam başlıkları ile ilişkilendirilmiştir. Bu doğrultuda çocuklara beden ve çevre temizliği için gerekli olan suyun temizliğine, kullanırken dikkatli olunması gerektiğine, tasarrufun önemine dikkat çekilerek suyun yaşamımızdaki önemi vurgulanabilir. Özellikle çocukların çevre temizliği ile ilgili araç gereçleri kullanması göstergesi, sorumlu üretim ve tüketim başlığında bulunan sorumlu kimyasal ve atık yönetimi, atık üretiminin azaltılması açıklamaları ile ilişkilendirilmiştir. Benzer şekilde temiz su, sıhhi koşullar ve sudaki yaşam hedefleri içerisinde bulunan su ekosistemlerinin korunması, karasal yaşam hedefi içerisinde bulunan karasal ekosistemlerinin korunması açıklamalarının ise ilgili kazanımla ilişkili olduğu söylenebilir.

Kazanım 7, Kazanım 8 ve göstergeleri incelendiğinde sürdürülebilir kalkınma hedefleri arasında sağlıklı bireyler başlığı altında yer alan, trafik kazalarına bağlı ölümlerin azaltılması, tehlikeli kimyasal ve kirlilik kaynaklı hastalık ve ölümlerin azaltılması gibi hedeflerle ilişkili olduğu görülmektedir. Çocukların en azından tehlikeli durumların neler olabileceği ve böyle durumlarda neler yapılabileceği, sağlığını korumak için nelerin gerekli olduğu, sağlığına dikkat etmediğinde ne gibi durumların ortaya çıkabileceğini bilmesi konusunda göstergelerin kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Kavramlar

2013 Okul Öncesi Eğitim Programında; renk, boyut, şekil, duyu, sayı, zıt, zaman gibi pek çok kavramın ele alındığı görülmektedir. Aşağıda sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ilişkilendirilen kavramlar yer almaktadır.

Tablo 4.

Sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ilişkili kavramlar

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	Programda Yer Alan Kavramlar
Sudaki yaşam, karasal yaşam	Canlı- Cansız
Yoksulluğa son, açlığa son, sağlıklı bireyler, nitelikli eğitim, toplumsal cinsiyet eşitliği, temiz su ve sıhhi koşullar, erişilebilir temiz enerji, insana yakışır iş ve ekonomik büyüme, sürdürülebilir şehir ve yaşam alanları, sorumlu tüketim ve üretim, iklim eylemi, sudaki yaşam ve karasal yaşam	Doğru- Yanlış
Sudaki yaşam, karasal yaşam, sağlıklı bireyler, temiz su ve sıhhi koşullar	Kirli- temiz

Tablo 4 incelendiğinde sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ilişkilendirilen kavramlar yer almaktadır. Bu doğrultuda sürdürülebilir kalkınma hedeflerini geliştirmeye yönelik sadece birkaç kavramın olduğu dikkat çekmektedir. Canlı-cansız, doğru-yanlış ve kirli-temiz kavramları ile çocuklara, doğada yer alan bütün canlı ve cansız varlıkların farkına varması, onları koruması, saygı duyması, onları etkileyen olumlu-olumsuz durumları fark edip bunlara ilişkin eylemde bulunması, çevresini temiz tutması, çevresindeki rahatsız edici durum ve olayların farkına varması, suyu, havayı, toprağı kirleten unsurları bilmesi, bunların temizliğine önem vermesi, insan sağlığına etkilerini bilmesi gibi becerilerin desteklenmesi amaçlanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin başlıkları arasında yer alan sudaki yaşam-karasal yaşam başlıklarının içermiş olduğu deniz kirliliğinin azaltılması, ekosistemlerin korunması ve düzeltilmesi, sürdürülebilir balıkçılığın sağlanması, aşırı avlanmanın önüne geçilmesi, ormansızlaşmanın durdurulması, çölleşmenin durdurulması ve bozulmuş toprakların eski haline döndürülmesi, biyoçeşitliliğinin ve doğal habitatların korunması gibi hedeflerle bu kavramın doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir.

Belirli Gün ve Haftalar

2013 Okul Öncesi Eğitim Programı incelendiğinde belirli gün ve haftalara yer verildiği görülmektedir. Tablo 5 incelendiğinde programda yer alan bazı belirli gün ve haftaların sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile örtüştüğü görülmektedir.

Tablo 5.

Sürdürülebilir kalkınma hedefleri kapsamında belirli gün ve haftalar

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	Programda Yer Alan Belirli Gün ve Haftalar
Karasal yaşam, sudaki yaşam	Hayvanları Koruma Günü
Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar	Dünya Çocuk Günü

Tablo 5 devamı...

Eşitsizliklerin Azaltılması	İnsan Hakları ve Demokrasi Haftası
Erişilebilir Temiz Enerji	Enerji Tasarrufu Haftası
Karasal Yaşam	Orman Haftası
Eşitsizliklerin azaltılması, nitelikli eğitim	Engelliler Haftası
Karasal yaşam, sudaki yaşam, iklim eylemi, erişilebilir temiz enerji, sürdürülebilir şehir ve yaşam alanları	Çevre Koruma Haftası

Tablo 5'te yer alan 2013 Okul Öncesi Eğitim Programında yer alan belirli gün ve haftalar incelendiğinde; İlköğretim haftası, Hayvanları Koruma Günü, Dünya Çocuk Günü, Cumhuriyet Bayramı, Kızılay Haftası, Atatürk Haftası, Öğretmenler Günü, İnsan Hakları ve Demokrasi Haftası, Yeni yıl, Enerji Tasarrufu Haftası, Orman Haftası, Dünya Tiyatrolar Haftası, Kütüphane Haftası, Dünya Kitap Günü, Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, Trafik ve İlk Yardım Haftası, Anneler Günü, Engelliler Haftası, Müzeler Haftası, Çevre Koruma Haftası ve Babalar Gününe yer verildiği görülmektedir. Tablo 5 incelendiğinde 2013 Okul Öncesi Eğitim Programında yer alan; Hayvanları Koruma Günü karasal ve sudaki yaşam, Dünya Çocuk Günü barış, adalet ve güçlü kurumlar, İnsan Hakları ve Demokrasi Haftası eşitsizliklerin azaltılması, Enerji Tasarrufu Haftası erişilebilir temiz enerji, Orman Haftası karasal yaşam, Engelliler Haftası eşitsizliklerin azaltılması, nitelikli eğitim, Çevre Koruma Haftası ise karasal yaşam, sudaki yaşam, iklim eylemi, erişilebilir temiz enerji ve sürdürülebilir şehir ve yaşam alanları hedefleri ile ilişkilendirilmiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma yaklaşık 10 yıldır üzerine değinilen konular arasında yer almaktadır. Hem ulusal hem de uluslararası alan yazında sürdürülebilir kalkınma için eğitim çalışmaları incelendiğinde erken çocukluk dönemine yönelik çalışmaların sınırlı olduğu dikkat çekmektedir (Ärlemalm-Hagsér ve Davis, 2014; Bulut ve Polat, 2019). Yurt dışı alan yazında yapılan çalışmalar incelendiğinde; erken çocukluk eğitimine sürdürülebilir kalkınma kavramının eklenmesi gerektiği ifade edilmiş ve sürdürülebilir kalkınmayı çok boyutlu ele alan eğitim programlarında çocukların öğrendikleri kavramları kolay bir şekilde günlük yaşamlarına aktarabildikleri görülmüştür (Caiman ve Lundegård, 2014; Hägglund ve Samuelsson, 2009; Pearson ve Degotardi, 2009; Ärlemalm-Hagsér ve Davis, 2014). Bu açıdan sürdürülebilir bir yaşamın çocuklar tarafından da benimsenmesi ve uygulanması için sürdürülebilir değerler ile uyumlu bir öğretim programının olması oldukça önemlidir (Martínez-Agut, Ull ve Aznar-Minguet, 2014). Bu doğrultuda 2013 Okul Öncesi Eğitim Programının amaçları, temel özellikleri incelendiğinde sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin nitelikli eğitim başlığı ve amaçları ile doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir. Örneğin 2013 Okul Öncesi Eğitim Programında yer alan “Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetiştirme ortamı yaratmak”, “Onları ilkökula hazırlamak” amaçları, sürdürülebilir kalkınma hedeflerindeki “2030’a kadar bütün kız ve erkek çocuklarının ücretsiz, hakkaniyetli ve kaliteli bir ilköğretim ve ortaöğretimi tamamlamalarının ve böylece ilgili ve etkili öğrenme çıktılarının elde edilmesinin sağlanması”, “2030’a kadar bütün kız ve erkek çocuklarının onları ilköğretime hazır hale getirecek kaliteli okul öncesi eğitimine erişimlerinin güvence altına alınması” gibi amaçlarla doğrudan örtüşmektedir. Ancak diğer hedeflere yönelik olarak programda doğrudan ilişkili bir amaca, özelliğe rastlanmamıştır. Bu doğrultuda programa 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasında yer alan “Sürdürülebilir şehir ve yaşam alanları” başlığına yönelik; doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi ve kullanımı, sürdürülebilir üretim ve tüketim ile ilgili, “Sorumlu tüketim ve üretim” başlığına yönelik; atık yönetimi, sürdürülebilir bir yaşam tarzını benimseme ile ilgili, “Temiz su ve sıhhi koşullar” başlığına yönelik; su ekosistemlerinin korunması ile ilgili amaç ve özellik eklenebilir.

2013 Okul Öncesi Eğitim Programında yer alan kazanım göstergeler sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda incelendiğinde; en çok sosyal-duygusal gelişim alanının kazanım ve göstergeleri ile ilişkilendirilmiştir. Bunu bilişsel gelişim ve öz bakım becerilerinin kazanım ve göstergeleri izlemiştir. Dil gelişimi ve motor gelişim alanının kazanım ve göstergeleri ise herhangi bir sürdürülebilir kalkınma hedefi ile ilişkilendirilmemiştir. Bu açıdan gelişim alanları arasında dengeli bir dağılımın olmadığı görülmektedir. Konuyla ilgili olarak Bulut ve Çakmak (2018) yaptıkları çalışmada okul öncesi ve Türkçe öğretim programlarının içeriği ve hedefleri doğrultusunda sürdürülebilir kalkınma odağından uzak olduğunu ancak okul öncesi dönemin kalıcı izli davranışların ilk adımını oluşturması açısından oldukça önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu çalışmada sadece programda sosyal-duygusal gelişim alanında bulunan “Sorumluluklarını yerine getirir” “Estetik değerleri korur” kazanımları ile öz bakım becerilerinde yer alan “Günlük yaşam becerileri için gerekli araç ve gereçleri kullanır” kazanımı sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ilişkilendirilmiştir (Bulut ve Çakmak, 2018). Benzer şekilde yapılan bir diğer çalışmada 2013 Okul Öncesi Eğitim Programının (2013) sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile uyumlu olması gerektiği ve kazanım ve göstergelerin tekrar gözden geçirilmesi gerektiği ifade edilmiştir (Bulut ve Polat, 2019). Bu araştırma sonuçları; Okul Öncesi Eğitim Programının (2013) sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirme açısından yetersiz kaldığına işaret etmektedir. Alan yazında 2013 Okul Öncesi Eğitim Programını bu açıdan ele alan başka bir çalışmaya rastlanmamakla birlikte diğer öğretim programlarını bu açıdan inceleyen pek çok çalışmada benzer sonuç görülmektedir (Aktaş, Dinçol-Özgür ve Yılmaz, 2020; Ateş, 2019; Bulut ve Çakmak, 2018; Göcen ve Şahin, 2021; Mamur ve Köksal, 2016, Türk ve Atasoy, 2020; Yalçın, 2022). Bulut ve Çakmak’ın (2018) yaptığı çalışmaya göre sürdürülebilir kalkınma kavramını, fen bilgisi öğretim programı dışında doğrudan vurgulayan başka bir öğretim programı bulunmamaktadır. Aktaş ve arkadaşlarının (2020) yaptığı çalışma sonucunda ilköğretim programında zorunlu olarak okutulan derslerden Hayat Bilgisi, Fen Bilimleri, Sosyal Bilgiler, İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersleri ile seçmeli olarak okutulan Çevre Eğitimi dersinin bazı kazanımlarının BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma hedefleri ile uyumlu olduğu ancak sayıca az olduğu belirlenmiştir. Özellikle nitelikli eğitim hedefine yönelik programda herhangi bir kazanımın olmaması dikkat çekmektedir. Ateş (2019) ilkököl ve ortaoköl fen bilimleri dersi öğretim programını sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından incelediği çalışmanın sonucunda 305 kazanım içerisinde sadece 33 kazanımın sürdürülebilir kalkınma ile ilgili olduğunu tespit etmiştir. Mamur ve Köksal’ın (2016) görsel sanatlar eğitim programını sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda incelediği çalışmada programda kültürel sürdürülebilirliğin ön planda olduğu, sürdürülebilir çevre ve ekonomi konularının ise ikinci planda kaldığı ifade edilmiştir. Programda kültürel miras öğrenme alanında sürdürülebilir kalkınma eğitimine yönelik kazanımların olduğu, ancak diğer öğrenme alanlarında yeterli düzeyde kazanım ve göstergenin bulunmadığı belirlenmiştir. Türk ve Atasoy (2020) tarafından yapılan çalışmada 2018 Coğrafya Öğretim Programı 2030 Sürdürülebilir Kalkınma hedefleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda kazanımların büyük çoğunluğunun hedefler kapsamında olduğu ancak çoğunluğunun çevresel boyutuyla ilgili olduğu, ekonomik ve sosyal boyutuna ilişkin kazanımların yetersiz kaldığı belirtilmiştir. Benzer şekilde Göcen ve Şahin (2021) de beşeri ve ekonomik faaliyetlerin araştırılması, insanın doğayı aşırı ve bilinçsiz kullanımı gibi coğrafya eğitiminin genel amaçları ile sürdürülebilir kalkınma hedefleri arasında yakın ilişki olduğunu ifade etmiştir. Ancak daha fazla kazanımın öğretim programına eklenmesi gerekliliği öneri olarak ifade edilmiştir. Özellikle 2018 yılında Milli Eğitim Bakanlığı önderliğinde öğretim programlarının revize edilmesi ile sürdürülebilir kalkınma kavramı yer almaya başlamıştır (Teksöz, 2016). Bu nedenle sürdürülebilir kalkınmanın eğitim programlarına entegre edilmesi ve bilgi, konu, bakış açısı, beceri ve değerler açısından eğitim programlarının yeniden düzenlenmesi oldukça önemlidir. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine yönelik kazanımların eklenmesi ile birlikte öğretmenlere kılavuz olabilecek etkinlik örneklerine yer verilmesi gerektiği de açıktır (Mamur ve Köksal, 2016). Bu açıdan örnek etkinliklerin yer alması, öğretmenlerin kazanımları gerçekleştirme düzeylerini de arttırabilir. Yapılan bu çalışmalar sonucunda elde edilen sonuçlar, Avrupa Komisyonu’nun (COM, 2001) ülkelerin sürdürülebilir kalkınma konusunda eğitim sistemlerini gözden geçirmeleri gerektiğine ilişkin kararına yönelik olarak 2013 Okul Öncesi Eğitim Programında değişikliğe gidilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu doğrultuda 2013 Okul Öncesi Eğitim programının güncellenmesi söz konusu olduğunda yeni programa her gelişim alanına yönelik olarak, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinde yer alan başlıklar dikkate alınarak kazanım ve gösterge eklenebilir. Bu doğrultuda gelişim alanlarına yönelik olarak şu kazanım ve göstergelerin eklenebileceği önerilebilir: Bilişsel gelişim alanına yönelik olarak, sürdürülebilir kalkınma hedefleri başlıkları arasında yer alan “Temiz su ve sıhhi koşullar” başlığına yönelik olarak “Suyun kalitesi ile ilgili düşüncelerini söyler” kazanımına yönelik “Suyun kalitesinin nasıl sağlandığını bilir.” “Suyun kalitesinin nasıl anlaşılacağını söyler.” “Suyun kalitesi için nelerin gerekli olduğunu ifade eder.” gibi göstergeler eklenebilir. “Erişilebilir temiz enerji” başlığına yönelik

“Yenilenebilir enerji kaynaklarını söyler.” kazanımı ile ilişkili olarak “Yenilenebilir enerji kaynaklarının neler olduğunu açıklar.” “Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına ilişkin gerekli açıklamaları yapar.” “Yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanırken dikkat edilmesi gerekenleri ifade eder.” göstergeleri eklenebilir. Sosyal duygusal gelişim alanında “Sorumlu üretim-tüketim” başlığına yönelik olarak “Atıkların yönetimine ilişkin duygu ve düşüncelerini ifade eder” kazanımı ile ilgili “Atıkların azaltılması konusundaki düşüncelerini açıklar.”, “Doğal kaynakların sürdürülebilirliğine ilişkin duygularını ifade eder.” “Karasal yaşam” başlığına yönelik, “Karasal ekosisteme yönelik duygu ve düşüncelerini açıklar.” kazanımı ile ilgili olarak “Ormansızlaşma-çölleşmenin karşısında hissettiği duyguları ifade eder.” “Ormansızlaşma-çölleşme karşısında yapılabileceklerle yönelik önerilerde bulunur.” gibi göstergeler eklenebilir. Dil gelişimine yönelik olarak “Sudaki yaşam” başlığına yönelik olarak, “Su ekosisteminin özelliklerine ilişkin açıklamalar yapar.” kazanımı ile ilgili “Su ekosistemindeki yaşayan canlılara örnek verir.” “Su ekosisteminin özelliklerine yönelik görsel materyalleri okur.” gibi göstergelere yer verilebilir. Öz bakım becerilerinde ise “Sorumlu üretim ve tüketim” başlığına ilişkin “Atık yönetiminin gerekli olduğunu açıklar” kazanımına yönelik olarak “Ev/okul gibi farklı yerlerde atık üretimini azaltır”, “Atıkları geri dönüştürmek için gerekli uygulamaları yapar.” gibi göstergeler eklenebilir.

2013 Okul Öncesi Eğitim Programında yer alan kavramlar incelendiğinde; doğrudan sadece canlı-cansız, kirli-temiz, doğru-yanlış kavramları sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ilişkilendirilmiştir. Bu açıdan programda yer alan kavramların yetersiz kaldığı söylenebilir. Bu doğrultuda öğretmenlerin ihtiyaç duyduğunda öğrenme sürecine kavram ekleyebileceği ifade edilmiştir. 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı bu konuda esnek bir program olmasına karşın daha net, daha belirleyici, açık-anlaşılır ve spesifik olan kavramlar eklenirse uygulanabilirliği daha mümkün olacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda Sürdürülebilir Kalkınma hedefleri kapsamında programa sorumlu tüketim ve üretim başlığı için üretim-tüketim, biçmek-dikmek, geri-dönüşüm-ileri dönüşüm, karasal yaşam başlığında canlanmak-solmak, yapay- doğal, ağaçlık-çorak, sağlıklı bireyler başlığında sağlıklı-hasta, açlığa son başlığında açlık-tokluk ve temiz su ve sıhhi koşullar başlığında susuz ve sulak gibi kavramlar eklenebilir. 2013 Okul Öncesi Eğitim Programında yer alan belirli gün ve haftalar, sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda incelendiğinde; sınırlı sayıda belirli gün ve haftaların sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile örtüştüğü, programa sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik daha fazla sayıda belirli gün ve haftaların eklenebileceği söylenebilir. Bu doğrultuda programa karasal yaşam ve sudaki yaşam başlığına yönelik 19 Mayıs-Nesli Tükenmekte Olan Canlılar Günü, 22 Mayıs-Dünya Biyoçeşitlilik Günü, sorumlu üretim ve tüketim başlığına yönelik 17 Mayıs-Uluslararası Geri Dönüşüm Günü, 15 Mart-Dünya Tüketici Hakları Günü, sürdürülebilir şehir ve yaşam alanları başlığına yönelik 24 Ekim-Sürdürülebilirlik Günü, iklim eylemi başlığına yönelik 13 Ekim-Dünya Felaketleri Azaltma Günü, 27 Şubat-Uluslararası Kutup Ayılar Günü ve açlığa son başlığına yönelik 5 Aralık-Dünya Toprak Günü eklenebilir. Bu belirli gün ve haftalar Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda programa eklenirse sürdürülebilirlik ile doğrudan ilişkili olduğu düşünülen uygulamalara da yer verilebileceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak 2013 Okul Öncesi Eğitim Programının 2030 Sürdürülebilir Kalkınma hedeflerini karşılama noktasında yetersiz kaldığı söylenebilir. Dolayısıyla bu çalışmanın çağımızın değişen ihtiyaçlarına cevap vermede bir bakış açısı sunacağı düşünülmektedir. Özellikle çocukların gelecekteki yaşamları için söz hakları olduğu düşünüldüğünde erken dönemde sürdürülebilirlik bilincinin verilmesi gerektiği ve sürdürülebilir kalkınmanın öznesinin çocuklar olduğu unutulmamalıdır. Sürdürülebilirlik kavramının erken yaşlarda yaşama geçirilebilmesinde bu kavram ile ilgili yapılan uygulamaların, gerçekleştirilen deneyimlerin önemi büyüktür. Bu dönemde aile, çocuk ve öğretmeni birlikte ele alan, sürdürülebilirlik ile de ilişkilendirilen bir eğitim programının planlanması ve uygulanması ile çocukların ileride daha bilinçli, farkındalık düzeyi yüksek, daha duyarlı ve çevreci davranışlar sergileyen bireyler olmaları mümkün olabilecektir.

Bu araştırma sonucunda şunlar önerilebilir;

- Okul Öncesi Eğitim Programının eklektik bir program olduğu düşünüldüğünde programdaki sürdürülebilir kalkınma etkisi artırılabilir.
- Okul Öncesi Eğitim Programının uygulayıcıları olan öğretmenlere ilişkin sürdürülebilir kalkınma konulu hizmet içi eğitimler verilebilir.
- Okul Öncesi Öğretmenliği lisans programına Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitimi dışında farklı mesleki/zorunlu dersler eklenebilir.
- Okul Öncesi Eğitim Programına sürdürülebilirlik kavramını tam anlamıyla entegre edebilmek için gerekli düzenlemeler yapılabilir. Bunun için sürdürülebilir kalkınma

hedeflerinin temel başlıkları doğrultusunda programın çerçevesini oluşturan, öğrenme sürecini şekillendiren kazanım ve göstergelere, kavramlara, belirli gün ve haftalara eklemeler yapılarak program güncellenebilir.

- Farklı ülkelerin okul öncesi eğitim programları incelenerek, sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile nasıl ilişkilendirildiği, programın hangi bileşenlerinin ele alındığı (kazanım-gösterge, öğrenme süreci gibi.) konusunda fikir edinilebilir. Ülkemiz Okul Öncesi Eğitim Programı ile karşılaştırmalı çalışmalar planlanabilir.

KAYNAKÇA

- Adıyaman, M. (2021). *İlkokul ve ortaokulda güncel öğretim programlarının çevre eğitimi açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kırşehir.
- Aktaş, F. (2019). *İlköğretim programlarının sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından, çevre eğitimi ve iklim değişikliği boyutunda incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Aktaş, F., Dinçol-Özgür, Ş. ve Yılmaz, A. (2020). İlköğretim programlarının BM 2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından incelenmesi. *Karaelmas Fen ve Mühendislik Dergisi*, 10(1), 61-70.
- Alım, M. (2006). Avrupa Birliği üyelik sürecinde Türkiye’de çevre ve ilköğretimde çevre eğitimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 599-616.
- Aral, N. ve Kadan, G. (2018). 2013 Okul öncesi eğitim programının değerler eğitimi bağlamında incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 2(1), 113-131.
- Ärlemalm-Hagsér, E. & Davis, J. (2014). Examining the rhetoric: a comparison of how sustainability and young children's participation and agency are framed in Australian and Swedish early childhood education curricula. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 15(3), 231-244.
- Ateş, H. (2019). Fen bilimleri dersi öğretim programının sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından analizi. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 101-127.
- Birleşmiş Milletler (BM). (2015). *Transforming our world: the 2030 agenda for sustainable development*. Retrived from: <https://sdgs.un.org/2030agenda>
- Bulut, B. ve Çakmak, Z. (2018). Sürdürülebilir kalkınma eğitimi ve öğretim programlarına yansımaları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2680-2697.
- Bulut, Y. ve Polat, Ö. (2019). Erken çocukluk eğitiminde sürdürülebilirlik kavramının incelenmesi. *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(2), 36-58.
- Cabbar-Güngör, B., Gültekin, S., Güneş, E., Aytaç, E. ve Daşgın, F. (2020). Analysis of environmental achievements in 2018 science and biology courses curriculum according to the revised bloom taxonomy. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED)* 14 (1), 504-527. I
- Caiman, C. & Lundegård, I. (2014). Pre-school children’s agency in learning for sustainable development. *Environmental Education Research*, 20(4), 437-459.
- Can, A. (2017). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. Pegem Akademi.
- COM (Commission of the European Communities) (2001). A sustainable Europe for a better world: A European Union strategy for sustainable development. Communication from The Commission, Brussels.
- Çemrek, F. ve Bayraç, H. (2013). Sürdürülebilir kalkınma skorunun hesaplanması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 131-152.
- Çobanoğlu, O. ve Türer, B. (2015). Fen bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının belirlenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 235-247.
- Demir, E. ve Yalçın, H. (2014). Türkiye’de çevre eğitimi. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 7 (2), 07-18.

- Deniz, Ü. ve Yıldız, R. (2018). Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programında cinsel gelişim ve cinsel eğitim. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(2), 431-447.
- Dere, İ. ve Demirci, E. (2021). Birleşmiş Milletler 2030 sürdürülebilir kalkınma amaçları açısından sosyal bilgiler öğretim programının değerlendirilmesi. 9. *Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu*. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Dere, İ. ve Çınıkaya, C. (2023). Tiflis Bildirgesi ve BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma amaçlarının Çevre Eğitimi ve İklim Değişikliği dersi öğretim programına yansımaları. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 13 (1), 1343-1366.
- Erişen, Y., Kaya, N. ve Bay, E. (2022). Etnopedagojik bağlamda Kuzey Makedonya ve Türkiye okul öncesi eğitim programlarında karakter eğitimi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 7(1), 281-304
- Forster, N. (1994). The analysis of company documentation. In C. Cassell & G. Symon (Eds.), *Qualitative methods in organizational research, a practical guide* (pp. 147-166). SAGE publication.
- Gedik, Y. (2020). Sosyal, ekonomik, çevresel boyutlarla sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma. *International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences*, 3(3), 197-215.
- Göcen, C. ve Şahin, S. (2021). Sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamında Coğrafya Eğitimi. *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 12(46), 1355-1370.
- Gülersoy, A. E., Dülger, İ., Dursun, E., Ay, D. ve Duyal, D. (2020). Nasıl bir çevre eğitimi? Çağdaş yaklaşımlar çerçevesinde bazı öneriler. *Turkish Studies*, 15(5), 2357-2398. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44074>
- Gürkan, T. ve Koran, N. (2014). Examination of the pre-school education program for children aged 36-72 months in terms of including children's right to participation. *Journal of Teacher Education and Educators*, 3 (2) , 203-226.
- Güven, E., Hamalosmanoğlu, M. 2012. İlköğretim 7. sınıf çevre eğitiminin disiplinler arası yaklaşım açısından incelenmesi. *JEE, J. Eur. Educ.*, 2(2), 24-30.
- Hägglund, S. & Samuelsson, I. P. (2009). Early childhood education and learning for sustainable development and citizenship. *International Journal of Early Childhood*, 41(2), 49.
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler*. (35. basım). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kardeş, S. (2020). Okul Öncesi Eğitim Programının 21. yüzyıl becerileri ve STEAM eğitimi bağlamında incelenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 16(2), 109-119.
- Kardaş-İşler, N. (2023). İlkokul sosyal bilgiler dersi öğretim programının sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve yenilenmiş Bloom taksonomisi kapsamında incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 472-486.
- Kandır, A. ve Türkoğlu, D. (2015). MEB 2013 Okul Öncesi Eğitim Programının müzikal becerilerin gelişimi yönünden değerlendirilmesi. [Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal](https://doi.org/10.1501/HacettepeUniversityFacultyofHealthSciencesJournal_12), 1 (2), 339-350.
- Kocalar, E. ve Bay E. (2020). 2013 Okul Öncesi Eğitim Programının karakter eğitimi açısından değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(3), 1304-1319.
- Koto, B. (2020). *İlkokul programındaki çevre eğitiminin UNESCO ve UNEP ilkelerine göre değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Rize
- Mamur, N. ve Köksal, N. (2016). Görsel Sanatlar dersi öğretim programının sürdürülebilir kalkınma eğitimi bağlamında incelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(3), 732-747.
- Martinez-Agut, M.P., Ull, M. A. & Aznar-Minguet, P. (2014). Education for sustainable development in early childhood education in Spain. Evolution, trends and proposals. *European Early Childhood Education Research Journal*, 22 (2), 213-228.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. Jossey-Bass.

- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2013). *Okul Öncesi Eğitim Programı*. Erişim adresi: <https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf>
- Muşlu-Kaygısız, G. (2020). İlköğretim fen ve okul öncesi eğitim programlarındaki kazanımların çevre eğitimi açısından incelenmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 5(1), 29-47.
- Öz-Aydın, S., Ekersoy, S. ve Özkan, B. (2022). Türkiye’de eğitim ve öğretim programları, çevre okuryazarlığının gerçekleştirilmesini ne kadar desteklemektedir. *Yaşadıkça Eğitim*, 36(1), 66- 89. <https://doi.org/10.37754/664852.2020.513>
- Özer, M. ve Çam-Aktaş, B. (2019). Değerler eğitimi devamlılığı: Okul öncesi eğitim programından Hayat Bilgisi öğretim programına. *Elementary Education Online*, 18(1), 389-405.
- Pearson, E. & Degotardi, S. (2009). Education for sustainable development in early childhood education: A global solution to local concerns? *International Journal of Early Childhood*, 41(2), 97-111.
- Polat, Ö., Akay, D. ve Aydın, E. (2021). MEB 2013 Okul Öncesi Eğitim Programının beyin temelli öğrenme yaklaşımı açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(229), 419-444.
- Tanrıverdi, B. (2009). Sürdürülebilir çevre eğitimi açısından ilköğretim programlarının değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 34(151), 89-103.
- Tuğluk, M. N. ve Özkan, B. (2019). MEB 2013 Okul Öncesi Eğitim Programının 21. yüzyıl becerileri açısından analizi. *Temel Eğitim Dergisi/Journal of Primary Education*, 1(4), 29-38.
- Türk, H. ve Atasoy, E. (2020). Türkiye’deki Coğrafya Öğretim Programının 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (UNESCO) açısından değerlendirilmesi. *Global Science and Innovations*, 59-67.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren-Şendil, Ç. ve Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1),227-256.
- Saldana, J. (2011). *Fundamentals of qualitative research*. Oxford University Press.
- Sapsağlam, Ö. (2016). Okul öncesi eğitim programlarında yer alan hedeflerin değerler açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 11(9), 683 -700.
- Sapsağlam, Ö. (2020). Okul öncesi eğitim programlarının milli kavramlar açısından incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 5 (1), 1-17.
- Siraj-Blatchford, J., Smith, K.C. & Samuelsson, I.P. (2015). *Erken çocuklukta sürdürülebilir kalkınma için eğitim* (Çev: M. Toran). HedefCS yayımları.
- Şahin, K. (2021). *Çevre eğitimi ve Türkiye’deki ilköğretim okullarının çevre eğitimine ilişkin müfredatlarının incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kırıkkale.
- Şahin, Ü. (2004). Truva atı olarak sürdürülebilir kalkınma. *Üç Ekoloji Dergisi*, 2, 1-23.
- Teksöz, G. (2016). Geçmişten ders almak: Sürdürülebilir kalkınma için eğitim. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 31(2), 73-97.
- Turan, S. ve Koç, A. (2021). Fen bilimleri ve sosyal bilgiler öğretim programlarının çevre eğitimi açısından değerlendirilmesi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 178-195. <https://dx.doi.org/10.30855/gjes.2021.07.02.004>
- Ulucan, P. (2020). Türkiye okul öncesi eğitim programı ve Ohio erken öğrenme standartları öğrenme sürecinde yer alan değerler. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 3 (1), 55-79.
- UNDP Türkiye. (2015). Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları. Erişim adresi: <https://www.undp.org/tr/node/12306>
- UNESCO. (2005). United Nations Decade of Education for Sustainable Development (2005-2014) Retrived from: <https://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development/what-is-esd/un-decade-of-esd>
- UNESCO (2015). Global monitoring report on education. Retrived from: es.unesco.org/gem-report

- World Commission on Environment and Sustainable Development and UN Secretary-General (1987). *Report of the world commission on environment and sustainable development: Our common future*. Retrived from: <https://www.unep.org/resources/publications/sustainable-development/brundtland-report.html>
- Uzun, N. (2007). *Orta öğretim öğrencilerinin çevreye yönelik bilgi ve tutumları üzerine bir çalışma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Yalçın, A. (2022). 21. yüzyılda sürdürülebilir kalkınma hedefleri: Türkiye’de Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programının yapısal olarak incelenmesi. *Harran Maarif Dergisi*, 7(1), 118-149.
- Yolcu, O. (2014). *Cumhuriyetten (1923) günümüze (2013). ilköğretim birinci kademe hayat bilgisi ve fen ve teknoloji öğretim programlarının “çevre eğitimi” açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Aydın.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (11. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, O. (2016). *Sosyal bilgiler ve fen bilgisi eğitimi lisans programlarının çevre eğitimi açısından değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir.